

Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend
Veldonderzoek, verkennende fase

**Lambrechtveld 19, Valkenburg
Gemeente Katwijk**

IDDS Archeologie rapport 1572

Colofon

Projectnummer	39640813/58219
In opdracht van	Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Valkenburg
Auteur	drs. S. Moerman
Redactie	dr. A.W.E. Wilbers
Versie	1.2
Status	concept

Autorisatie

dr. A.W.E. Wilbers	Senior Prospector	13-09-2013	
--------------------	-------------------	------------	--

Goedkeuring

dr. B. Voormolen	gemeente Katwijk		
------------------	------------------	--	--

© IDDS Archeologie
Noordwijk, september 2013
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

SAMENVATTING:

In september 2013 heeft IDDS Archeologie in opdracht van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Valkenburg een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, verkennende en karterende fase, uitgevoerd aan het Lambrechtsveld 19 in Valkenburg, gemeente Katwijk. De aanleiding voor dit onderzoek is een geplande uitbreiding van het kerkgebouw. Het onderzoek had tot doel het opstellen en toetsen van een gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied en het systematisch onderzoeken van het terrein op de aanwezigheid van sporen en/of vondsten.

Het plangebied is gelegen in het Hollands veen- en kleigebied, nabij de Oude Rijn die actief is geworden in circa 3.400 voor Chr. Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart heeft het plangebied een hoge trefkans voor archeologische waarden vanaf de IJzertijd. Het plangebied ligt in de Romeinse limeszone, binnen een terrein van hoge archeologische waarde dat de resten van het castellum van Valkenburg herbergt. Uitgebreide opgravingen vanaf het einde van de jaren '40 van de 20^e eeuw hebben aangetoond dat in het plangebied resten van het verdedigingssysteem van het castellum te verwachten zijn, bestaande uit drie spitsgrachten. Het plangebied ligt buiten het middeleeuwse dorp Valkenburg, waardoor een lage verwachting geldt voor resten uit deze periode. Historische kaarten laten zien dat het vanaf de 17e eeuw als bouwland in gebruik is geweest, tot de realisatie van de huidige bebouwing in de jaren '60 of '70 van de 20e eeuw. Daardoor geldt ook voor de Nieuw tijd een lage verwachting.

Tijdens het veldonderzoek zijn drie boringen gezet, waarvan twee tot 2,0 m en één tot 4,0 m onder het maaiveld. In de diepe ondergrond van het plangebied zijn natuurlijke sedimenten aangetroffen, bestaande uit rivierafzettingen. Daarop ligt een dik antropogeen pakket. In twee boringen is het antropogene pakket sterk gelaagd, wat mogelijk een aanwijzing is voor een opvulpakket van de Romeinse castellumgrachten. Het oorspronkelijke maaiveld is aanwezig op een niveau van 110 cm onder het maaiveld.

Het onderzoek heeft uitgewezen dat in het plangebied mogelijk de restanten aanwezig zijn van grachten die waren aangelegd als verdediging van het Romeinse castellum. Rekening houdend met een veiligheidsmarge wordt bij bodemversturende werkzaamheden die dieper reiken dan 1,0 m onder het maaiveld (0 m NAP) archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. Over de aard van dit vervolgonderzoek kan het beste overleg worden gevoerd met het bevoegd gezag, de gemeente Katwijk.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	4
1. INLEIDING	5
1.1. Aanleiding	5
1.2. Doel- en vraagstelling van het onderzoek.....	5
1.3. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied	6
2. BUREAUONDERZOEK.....	7
2.1. Werkwijze	7
2.2. Geologie, geomorfologie en bodem.....	7
2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden	8
2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen.....	9
2.5. Huidig landgebruik	10
2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel	10
3. VELDONDERZOEK.....	11
3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet	11
3.2. Werkwijze	11
3.3. Resultaten	11
3.4. Interpretatie	12
4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN.....	13
4.1. Beantwoording vraagstelling.....	13
4.2. Aanbevelingen	13
4.3. Betrouwbaarheid	14
GERAADPLEEGDE BRONNEN	15
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	16

BIJLAGEN

1. Topografische kaart
2. Archis-informatie
3. Boorlocatiekaart
4. Boorbeschrijvingen
5. Periodentabel
6. Vondstenlijst

Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	58219
<i>Toponiem</i>	Lambrechtsveld 19
<i>Plaats</i>	Valkenburg
<i>Gemeente</i>	Katwijk
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Valkenburg ED 1349
<i>Monumentnummer</i>	10677
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Kaartblad</i>	30E
<i>Coördinaten</i>	
<i>Centrum</i>	89.640/466.280
<i>Hoekpunten</i>	89.638/466.286 (N) 89.644/466.274 (O) 89.634/466.267 (ZW) 89.636/466.274 (NW)
<i>Oppervlakte</i>	100 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Omgevingsvergunning
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: mevr. S. Moerman Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: smoerman@ids.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Katwijk Afdeling Ruimte en Veiligheid Team Ruimtelijk Beleid Contactpersoon: dhr. B. Voormolen Postbus 589 2220 AN Katwijk (ZH) Tel: 071-4065170 E-mail: b.voormolen@katwijk.nl
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Zuid-Holland
<i>Uitvoeringsdatum veldwerk</i>	6 september 2013

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In opdracht van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt te Valkenburg heeft IDDS Archeologie in september 2013 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende en karterende fase, uitgevoerd aan het Lambrechtsveld 19 in Valkenburg, gemeente Katwijk. De aanleiding voor dit onderzoek is de geplande uitbreiding van het op het perceel aanwezige kerkgebouw. De uitbreiding wordt gerealiseerd aan de oostzijde van het pand en zal zorgen voor een bodemverstoring tot ongeveer 1,5 m onder het maaiveld. De kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden hierdoor verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

Het betreffende perceel is gelegen binnen een Terrein van Archeologische Waarde, te weten AMK-monumententerrein 10677, onderdeel van de Romeinse Limeszone bij Valkenburg. Voor dit gebied geldt een archeologische onderzoeksplicht bij bodemingrepen dieper dan 30 cm, ongeacht de omvang van de ingreep. De onderzoeksplicht geldt op basis van het vigerende archeologiebeleid van de gemeente Katwijk en de Verordening Ruime van de Provincie Zuid-Holland waarin opgenomen de Limesverordening.

1.2. Doel- en vraagstelling van het onderzoek

De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Dit gebeurt aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Het doel van het verkennende veldonderzoek is het toetsen en zo nodig aanvullen van de gespecificeerde verwachting. Tijdens het karterende veldonderzoek wordt het terrein systematisch onderzocht op de aanwezigheid van sporen en/of vondsten. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap in het plangebied, voor zover deze vormeenheden van invloed kunnen zijn geweest op de bruikbaarheid van de locatie door de mens in het verleden. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen kansarme zones van het plangebied worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor behoud of voor vervolgonderzoek. Om deze doelstelling te kunnen realiseren, wordt op de volgende vragen een antwoord gegeven (Moerman / Wilbers 2013):

- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?
- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?
- Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? Zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?
- Wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?

Het archeologisch bureauonderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 (Centraal College van Deskundigen 2010).

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 5. Afkortingen en enkele vaktermen worden achterin dit rapport uitgelegd (zie lijst van afkortingen en begrippen).

1.3. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied

De ligging van het (her) in te richten gebied, ofwel het plangebied, is weergegeven in Bijlage 1. Het plangebied ligt aan de oostzijde van het bestaande kerkgebouw, gelegen tussen het Lambrechtsveld en de Grote Watering. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 100 m² en een gemiddelde maaiveldhoogte van ongeveer +1 m NAP. De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in Bijlage 3 en Figuur 1.

Om tot een gespecificeerde verwachting voor het plangebied te komen, is niet alleen gekeken naar bekende gegevens over het plangebied zelf maar ook naar de omgeving. Voor het totale onderzochte gebied, oftewel het onderzoeksgebied, is als begrenzing een straal van 400 m rondom het plangebied gekozen. De straal van 400 m is dusdanig gekozen dat het gehele castellum van Valkenburg wordt betrokken bij het onderzoek.

Figuur 1: Het plangebied op een oblieke luchtfoto (bron: Bing Maps).

2. Bureauonderzoek

2.1. Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over het onderzoeksgebied. Er is gekeken naar bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden, uitgevoerde archeologische onderzoeken, de fysieke kenmerken van het oude en huidige landschap en naar informatie over bodemverstoringen. Er is gebruik gemaakt van de verwachtingskaart van de gemeente Katwijk en van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland. Daarnaast is er gekeken naar de landelijke verwachtingskaart (de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden; IKAW) en naar het Archeologisch Informatie Systeem (Archis II) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Aanvullende historische informatie is verkregen uit beschikbaar historisch kaartmateriaal, waaronder het Minuutplan van begin 19^e eeuw en enkele historische topografische kaarten (watwaswaar.nl), en via de website van de Atlas Leefomgeving (www.atlasleefomgeving.nl).

Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap is onder andere gebruik gemaakt van de bodemkaart van Nederland (Stichting voor Bodemkartering 1982), de stroomruggenkaart van het Nederlands rivierengebied (Cohen *et al.* 2012) en de geomorfologische kaart van Nederland (DLO-Staring Centrum / Rijks Geologische Dienst 1994). Daarnaast is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN; ahn.geodan.nl).

Voor informatie omtrent bodemsaneringen en ontgrondingenvergunningen is het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Om de ligging van kabels en leidingen in het plangebied te bepalen, is een KLIC-melding gedaan. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit onderzoeksrapporten en achtergrondliteratuur (zie literatuurlijst).

2.2. Geologie, geomorfologie en bodem

2.2.1. Ontstaansgeschiedenis landschap

Het plangebied is gelegen in het Hollands veen- en kleigebied (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 2002). Het ontstaan van het Hollands veen- en kleigebied is sterk gerelateerd aan de zeespiegelstijging gedurende het Holoceen (vanaf circa 10.000 jaar geleden). Tijdens een periode van relatief snelle zeespiegelstijging tot circa 5.000 jaar geleden ontstonden direct ten westen van de huidige kustlijn de eerste strandwallen. Deze strandwallen zijn door de alsmaar stijgende zeespiegel geërodeerd, terwijl er verder naar het oosten nieuwe strandwallen ontstonden. Omstreeks 5.000 jaar geleden nam de stijging van de zeespiegelstand af en begon de kust zich in westwaartse richting uit te breiden. Gedurende deze uitbreiding ontstonden series strandwallen, waardoor er niet langer inbraken van de zee in het achterland konden plaatsvinden. Achter de strandwallen ontstonden onder rustige en natte omstandigheden grote broek- en bosveengebieden (het Hollandveen Laagpakket; De Mulder *et al.* 2003).

Op enkele locaties bleef de reeks van strandwallen onderbroken, onder andere bij de monding van de Oude Rijn. De Oude Rijn is actief geworden in circa 3.400 voor Chr. (ongeveer 5400 jaar geleden; Cohen *et al.* 2012) en mondde gedurende de periode van strandwalvorming uit in een estuarium, een riviermonding waar zoet- en zoutwater bij elkaar komen. Bij het sluiten van de kust nam de rivierinvloed in het estuarium toe en kon de Oude Rijn zich door het estuarium zeewaarts uitbreiden. Langs de randen van het estuarium vormden zich oeverzones bestaande uit zandige klei, terwijl verder van de rivier en het estuarium af zwaardere kleien afgezet werden. Doordat de monding van de rivier een zwakke plek vormde in de kustbarrière vonden er via de monding van de Oude Rijn verschillende inbraken vanuit de zee plaats, waarbij het achterland overstromde. Bij deze inbraken van de zee via de monding van de Oude Rijn werden primariene krekens gevormd, die in de vorm van een sterk vertakt geulensysteem door de overstromingsvlakte kronkelden. Deze kreekssystemen konden lange tijd actief blijven door de voortdurende aanvoer van water tijdens hoogwater.

Vanaf het einde van de Romeinse tijd, toen de Oude Rijn een rechte loop kende en het estuarium volledig verdwenen was, werd de afvoer minder door het ontstaan stroomopwaarts van de Waal en

begon de rivier in kracht af te nemen. Door de afname van de invloed van de rivier op het landschap werd de invloed van de zee wederom groter. De delta die voor de kust de monding van de Oude Rijn vormde, begon te eroderen en het vrijgekomen zand vormde de bron voor het ontstaan van de jonge duinen. De Oude Rijn begon door de afname van de afvoer gedurende de Vroege Middeleeuwen sterk te meanderen en door de invloed van het noordwaarts gerichte getij werd de monding van de Oude Rijn naar het noorden afgebogen.

In 1122 na Chr. werd de Oude Rijn bij Wijk bij Duurstede afgedamd. Door deze afdamming nam de afvoer nog verder af – alleen lokaal regenwater werd nog afgevoerd – en kwam de aanvoer van sediment geheel stil te liggen. Bij de monding werd de invloed van de zee nog groter en gedurende een reeks van extreme stormen, met name de St. Thomasvloed van 1165 na Chr., slibde de monding geheel dicht en eindigde de Oude Rijn bij 't Heen in Katwijk.

2.2.2. Geomorfologie en bodem

Het plangebied is op de geomorfologische kaart en op de bodemkaart gekarteerd als bebouwd gebied. Op basis van omliggende eenheden is de ligging op een getij-riviermondrug (kaartcode 3K27) of in de geul van een meanderend afwateringsstelsel (kaartcode 2R11) waarschijnlijk. Volgens de verwachtingskaart van de gemeente Katwijk ligt het plangebied op oeverafzettingen op kwelderafzettingen, eventueel met Hollandveeninschakeling.

De bodem bestond vermoedelijk oorspronkelijk uit kalkrijke poldervaaggronden van zware zavel (kaartcode Mn25A). Het eeuwenlange gebruik van de locatie zal er waarschijnlijk voor hebben gezorgd dat de ondergrond sterk antropogeen beïnvloed is.

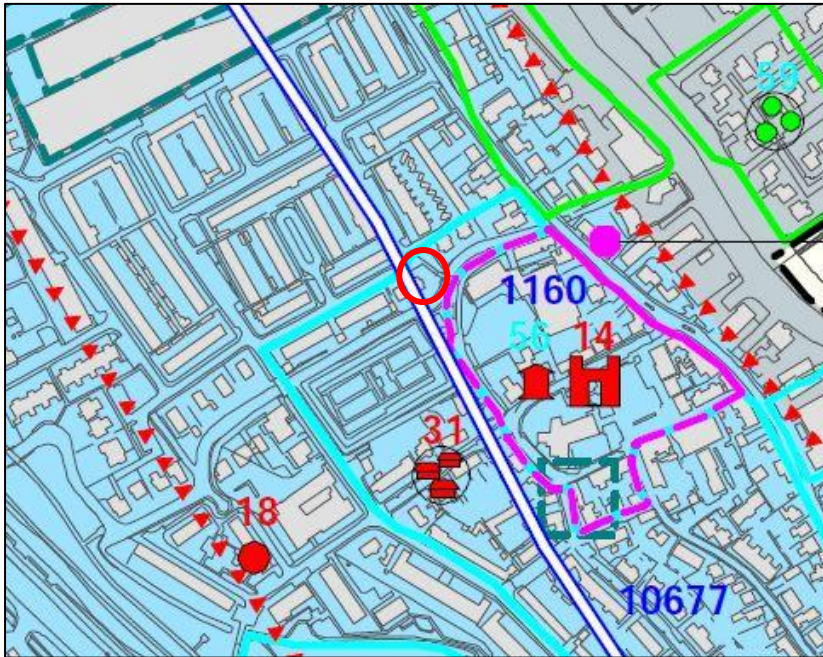
De grondwatertrap van het plangebied is volgens de bodemkaart III*. Grondwatertrap III duidt op natte gronden waarbij de gemiddeld hoogste grondwaterstand wordt aangetroffen op minder dan 40 cm -mv en de gemiddeld laagste grondwaterstand op een diepte tussen 80 en 120 cm -mv. De asterisk als aanvulling op de grondwatertrap is een aanduiding voor sterke regulering van het grondwater door de mens. Meestal zorgt deze regulering voor een verdroging van de bodem.

2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

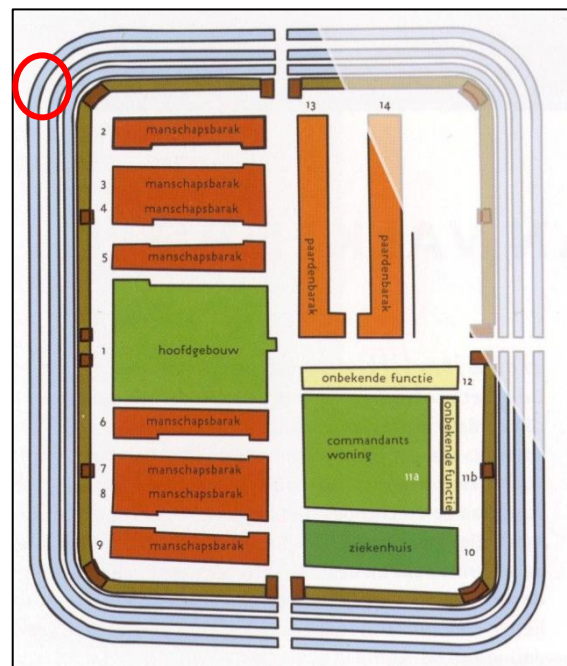
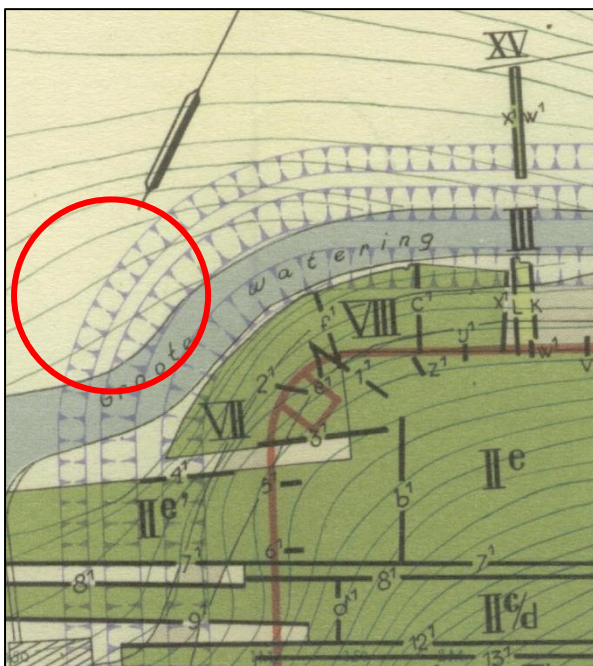
Het plangebied staat op de gemeentelijke verwachtingskaart aangegeven als een gebied met een hoge trefkans voor archeologische waarden vanaf de IJzertijd. Het plangebied ligt in de limeszone en heeft daardoor een hoge verwachting voor aan de limes gerelateerde vindplaatsen uit de Romeinse tijd. Het ligt bovendien op een terrein van hoge archeologische waarde en net buiten een beschermd archeologisch monument. Slechts enkele meters ten westen van het plangebied is op de verwachtingskaart de ligging van de limesweg geprojecteerd. Aangenomen dat de Romeinse weg centraal door het castellum liep, is deze ligging echter niet heel waarschijnlijk.

Binnen het terrein van hoge archeologische waarde (monument 10677) liggen resten van het castellum Praetorium Agrippinea, een weg, een vicus en een grafveld uit de Romeinse tijd. De eerste vondsten van Romeinse resten in Valkenburg dateren al uit de 17^e eeuw. Uitgebreide opgravingen kwamen pas op gang in de jaren '40 van de 20^e eeuw, nadat een groot deel van het dorpscentrum van Valkenburg door oorlogshandelingen onherstelbaar beschadigd was geraakt. Het castellum is het best onderzochte en gedocumenteerde Romeinse castellum in Nederland. Er is sprake van zeven bewoningsfasen, beginnend met een aarden wal met daarbinnen houten gebouwen uit 39/40 na Chr. en eindigend met een wal met stenen muur en grachten waarbinnen zowel houten als stenen gebouwen gelegen waren tussen 250 en 400 na Chr. (de Hingh / Vos 2005).

De opzet van het Romeinse legerkamp, of castellum, was altijd min of meer gelijk (de Hingh / Vos 2005). Het kamp had de vorm van een rechthoek met twee elkaar kruisende hoofdstraten. In het centrum van het kamp lag het hoofdkwartier en daaromheen bevonden zich andere gebouwen zoals werkplaatsen en barakken. Het verdedigingssysteem bestond uit drie grachten met een v-vormig profiel (zogenaamde spitsgrachten) en een aarden wal met daarop een houten palissade. In de wal lagen verschillende poorten en op de hoeken van het castellum stonden zware houten torens op de wal. Op de opgravingsplattegronden is te zien dat in het plangebied resten van de omgrachting van het castellum verwacht worden (Figuur 3).

Figuur 2: Het plangebied (binnen de rode cirkel) op een uitsnede van de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Katwijk. Het plangebied is gelegen op oeverafzettingen op kwelderafzettingen, eventueel met Hollandveeninschakeling (blauw) en binnen de grenzen van een terrein van hoge archeologische waarde (lichtblauwe lijn). Iets ten oosten ligt een beschermd monument (paarse lijn). Iets ten westen ligt de vermoedelijke loop van de limesweg (donkerblauw en witte lijn). Het geheel ligt in de limeszone, aangegeven met rode driehoekjes.

Figuur 3: Het plangebied (binnen de rode cirkel) op een overzicht van de opgravingen uit de jaren '40 (links) en op een plan van het castellum (rechts).

2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen

Van het plangebied zijn historische kaarten beschikbaar die dateren vanaf 1615. Op deze kaarten is te zien dat het plangebied vanaf de 17^e eeuw als bouwland in gebruik is geweest. Pas aan het einde van de jaren '60 van de 20^e eeuw is men het plangebied gaan inrichten. De huidige bebouwing stamt waarschijnlijk uit eind jaren '60 of begin jaren '70.

2.5. Huidig landgebruik

Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied in gebruik als betegelde entree tot de kerk en als gazon (Figuur 1). Door het plangebied lopen enkele kabels en leidingen.

2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt verwacht dat het plangebied gelegen is aan de rand van het voormalige castellum van Valkenburg. In de ondergrond bevinden zich mogelijk de resten van de drie spitsgrachten die om het castellum heen waren aangelegd als verdediging. Eventuele oudere resten zullen mogelijk zijn verstoord door de aanleg van de grachten. Voor jongere resten geldt een lage verwachting, aangezien het plangebied buiten het middeleeuwse dorp Valkenburg ligt en op historische kaarten vanaf de 17^e eeuw als onbebouwd staat aangegeven.

Om het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen en om te controleren in hoeverre de bodemopbouw in het plangebied nog intact is, is er een Inventariserend Veldonderzoek, verkennende en katerende fase, uitgevoerd.

3. Veldonderzoek

3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet

Het doel van het Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, is om de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen en waar nodig aan te passen. Tijdens het veldonderzoek wordt vastgesteld waar de oorspronkelijke bodemopbouw intact is gebleven en waar niet. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Kansarme zones worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor de volgende fasen. Het veldonderzoek bestond uitsluitend uit een booronderzoek. Een veldkartering was niet mogelijk vanwege de begroeiing en bestrating.

3.2. Werkwijze

In het plangebied aan het Lambrechtsveld zijn drie boringen gezet (Bijlagen 3 en 4), waarvan twee van 2,0 m diep (boringen 1 en 3) en één van 4,0 m diep (boring 2). Deze boringen zijn verdeeld over het plangebied. Er is gebruik gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 12 cm en voor de diepere kleilagen van een guts met een diameter van 3 cm. Het veldonderzoek is uitgevoerd door A. Wilbers (senior prospector) en S. Moerman (KNA-archeoloog).

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB; SIKB 2008) met behulp van een veldcomputer en het programma TerraIndex van I.T. Works. De locaties van de boringen (x- en y-waarden) zijn ingemeten vanuit de bebouwing. De hoogtes van de boringen (z-waarden) zijn bepaald aan de hand van het Actueel Hoogtebestand van Nederland. De opgeboorde monsters zijn door verbrokken in het veld onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, baksteen, vuursteen, huttenleem en bot.

3.3. Resultaten

3.3.1. Lithologie en geologie

Onderin de boringen zijn de natuurlijke afzettingen aangetroffen. Het betreft grijze matig siltige klei met laagjes zand en sporen van schelpen. Hierop liggen schelphoudende kleilagen die sterk beïnvloed zijn door de mens. In boring 2 bestaat de bovenste 50 cm van het bodemprofiel uit straatzand. De antropogeen beïnvloede kleilagen zijn over het algemeen matig tot sterk zandig en bevatten soms laagjes zand. Opvallend zijn de sterke gelaagdheid en de grote hoeveelheden fosfaat die zijn aangetroffen in boringen 1 en 2. Het fosfaat is aangetroffen vanaf een diepte van 100 à 110 cm onder het maaiveld tot een diepte van 170 cm onder het maaiveld in boring 2. In boring 2 is bovendien op 230 cm onder het maaiveld een mestlaagje aangetroffen. In boring 1 ontbreekt de sterke gelaagdheid. De fosfaathoudende klei is daar aangetroffen vanaf een diepte van 110 cm onder het maaiveld.

3.3.2. Bodemopbouw

De bovenste 170 tot 250 cm van de bodem zijn antropogeen beïnvloed. Daardoor is de bodemopbouw in het plangebied niet als natuurlijk te beschouwen. In de natuurlijke afzettingen die zijn aangetroffen op een diepte van 190 à 250 cm onder het maaiveld zijn geen sporen van bodemvorming aangetroffen.

3.3.3. Archeologische indicatoren

In boringen 2 en 3 zijn vondsten gedaan. Het betreft voornamelijk fragmenten baksteen en natuursteen die in de Nieuwe tijd gedateerd kunnen worden. In boring 2 zijn in de laag tussen 175 en 190 cm –mv enkele ondateerbare vondsten gedaan. Het betreft een gebroken stuk van een wetsteen, een botfragment en twee kleine brokjes baksteen.

3.4. Interpretatie

In de diepe ondergrond van het plangebied (vanaf 190 cm beneden het maaiveld in boring 3 en 250 beneden het maaiveld in boring 2) zijn natuurlijke sedimenten aangetroffen. Het betreft rivierafzettingen, bestaande uit klei met zandlaagjes. In deze afzettingen zijn geen tekenen van bodemvorming waargenomen waardoor het niet waarschijnlijk is dat deze afzettingen een bewoonbaar oppervlak hebben gevormd.

In boringen 2 en 3 is op de natuurlijke afzettingen een sterk gelaagd, fosfaathoudend pakket antropogene afzettingen aanwezig. De sterke gelaagdheid is een indicatie voor een opvulling in meerdere fases. Mogelijk betreft het sterk gelaagde pakket een opvulling van de Romeinse castellumgrachten, waarvan de aanwezigheid op basis van het bureauonderzoek wordt vermoed. Het onderste deel van het pakket, met het ondateerbare vondstmateriaal en het mestlaagje, kan een oorspronkelijke Romeinse opvulling zijn. In de loop van de tijd zal deze opvulling zijn ingeklonken en zal er een laagte zijn ontstaan in het landschap. Het bovenste deel van het pakket met materiaal uit de Nieuwe tijd is waarschijnlijk in de Nieuwe tijd opgebracht om het plangebied te egaliseren en later geschikt te maken voor bebouwing.

In boring 1 is vanaf een diepte van 110 cm onder het maaiveld de fosfaathoudende klei aangetroffen die ook in de andere boringen aanwezig is. De sterke gelaagdheid van boringen 2 en 3 ontbreekt hier echter. Gezamenlijk geeft dit aan dat dit waarschijnlijk het oorspronkelijke maaiveld is, buiten het opvullingspakket dat in boringen 2 en 3 is aangetroffen.

4. Conclusie en aanbevelingen

In opdracht van de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt, Commissie van Beheer zijn in september 2013 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan het Lambrechtsveld 19 in Valkenburg, gemeente Katwijk.

4.1. Beantwoording vraagstelling

- *Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?*

Het plangebied is gelegen op rivierafzettingen waarop een dik antropogeen pakket is ontstaan.

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?*

In het plangebied is een 190 tot 250 cm dik antropogeen pakket aanwezig. In de onderliggende natuurlijke rivierafzettingen zijn geen sporen van bodemvorming aangetroffen. Op basis hiervan is de bodem in het plangebied niet meer intact.

- *Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepten opzichte van het maaiveld en het NAP?*

Op basis van boring 1 ligt het oorspronkelijke maaiveld in het plangebied op een niveau van 110 cm onder het maaiveld (0,1 m –NAP). Vanaf dit niveau zullen de castellumgrachten zijn ingesneden.

- *Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?*

Op basis van het bureauonderzoek werden in het plangebied mogelijk resten van de drie grachten om het Romeinse castellum van Valkenburg verwacht. Tijdens het booronderzoek is een sterk gelaagd antropogeen pakket aangetroffen dat als opvulling kan worden beschouwd, mogelijk van de castellumgrachten. Nader onderzoek is nodig om met zekerheid te bepalen of het inderdaad om de grachten van het castellum gaat.

- *Wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?*

De indicatoren zijn aangetroffen in boringen 2 en 3, in de bovenste 190 cm van de bodemopbouw. Tussen 175 en 190 cm beneden maaiveld zijn indicatoren aangetroffen die niet dateerbaar zijn. De overige indicatoren dateren uit de Nieuwe tijd. Op basis hiervan dateert de opvulling in ieder geval deels uit de Nieuwe tijd. De diepste delen van de opvulling kunnen ouder zijn, bijvoorbeeld Romeins.

- *In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?*

Bij bodemversturende werkzaamheden die dieper reiken dan 1,0 m –mv (0 m NAP) zal het oorspronkelijke maaiveld en de mogelijke castellumgrachten die vanaf dat niveau zijn ingesneden, worden bedreigd.

4.2. Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat in het plangebied mogelijk de restanten aanwezig zijn van de grachten die waren aangelegd als verdediging van het Romeinse castellum. Het oorspronkelijke maaiveld ligt op een niveau van ongeveer 110 cm onder het maaiveld (0,1 m –NAP). Rekening houdend met een veiligheidsmarge wordt bij bodemversturende werkzaamheden die dieper reiken dan 1,0 m –mv (0 m NAP) archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. Over de aard van dit vervolgonderzoek kan het beste overleg worden gevoerd met het bevoegd gezag, de gemeente Katwijk.

NB. Bovenstaand advies dient gecontroleerd en beoordeeld te worden door de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente Katwijk. Deze zal vervolgens een besluit nemen inzake de te volgen procedure. IDDS Archeologie wil meegeven dat voordat dit besluit genomen is, er niet begonnen kan worden met bodemverstorende activiteiten of activiteiten die voorbereiden op bodemverstoringen.

4.3. Betrouwbaarheid

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden.

Geraadpleegde bronnen

ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25.000*, Den Haag.

Berendsen, H.J.A., 2005³ (1997): *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*, Assen.

Centraal College van Deskundigen, 2010: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.2, Gouda.

Cohen, K.M./ E. Stouthamer/ H.J. Pierik/ A.H. Geurts, 2012: *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*, Utrecht.

DLO-Staring Centrum / Rijks Geologische Dienst, 1994: *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad 30 's-Gravenhage*, Wageningen / Haarlem.

Hingh, A.E. de / W.K. Vos, 2005: *Romeinen in Valkenburg (ZH). De opgravingsgeschiedenis en het archeologische onderzoek van Praetorium Agrippinae*, Leiden.

Moerman, S. / A.W.E. Wilbers, 2013: *Plan van aanpak. Lambrechtsveld 19 in Valkenburg, gemeente Katwijk*, Noordwijk (Intern rapport, IDDS Archeologie).

Mulder, E.F.J. de/ M.C. Geluk/ I.L. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

SIKB, 2008: *Archeologische standaard boorbeschrijving*, Archeologie Leidraad, Gouda.

Stichting voor Bodemkartering, 1982: *Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 30 's-Gravenhage*, Wageningen.

Websites

ahn.geodan.nl

watwaswaar.nl

www.atlasleefomgeving.nl

www.bodemloket.nl

www.edugis.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

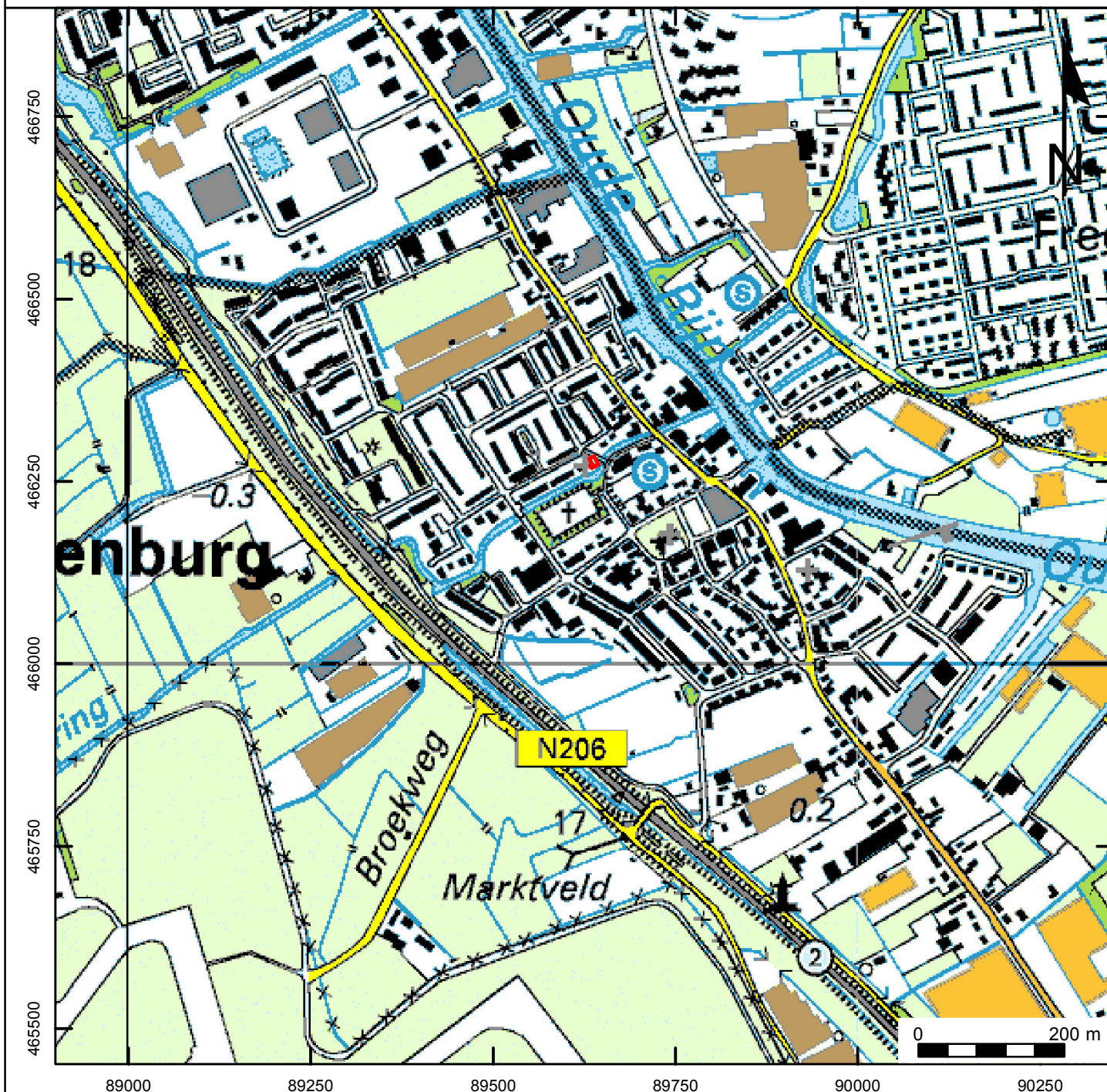
Afkortingen

Archis	Archeologisch Informatie Systeem
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
GPS	Global Positioning System
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijke activiteit veroorzaakt of gemaakt
artefact	door de mens vervaardigd voorwerp
Edelmanboor	een handboor voor bodemonderzoek
eerdgrond	grond met een humushoudende minerale bovengrond van meer dan 50 cm, ontstaan door invloed van de mens, vaak gaat het om een esdek
esdek	dikke humeuze laag ontstaan door eeuwenlange bemesting; beschermt de oorspronkelijke bodem tegen ploegen en andere verstoringen
kwelder	zie <i>schor</i>
Hollandveen	Holocene formatie, ontstaan tussen 3500 en 1500 voor Chr.
horizont	kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humeus	organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
leem	samenstelling van meer dan 50% silt, minder dan 50% zand en minder dan 25% klei
podzol	goed ontwikkelde bodem in gebieden met veel neerslag
schor	zandgrond in een getijdenwater; staat alleen onder water bij zeer hoog tij, begroeid; kwelder
silt	zeer fijn sediment met grootte 0,002-0,063 mm
slak	steenachtig afval van metaal- of aardewerkproductie
slik	zandgrond in een getijdenwater; staat onder water bij vloed en valt droog bij eb, onbegroeid; wad
strandvlakte	groot vlak zandig gebied tussen twee strandwallen
strandwal	langs de kust gevormde langgerekte zandrug die uitsteekt boven het gemiddelde hoogwaterniveau; geeft in Nederland de oude ligging van de kustlijn weer
vaaggrond	grond zonder duidelijke tekenen van bodemvorming

Bijlage 1: Topografische kaart

Projectnummer: 39640813
Projectnaam: Lambrechtsveld 19, Valkenburg

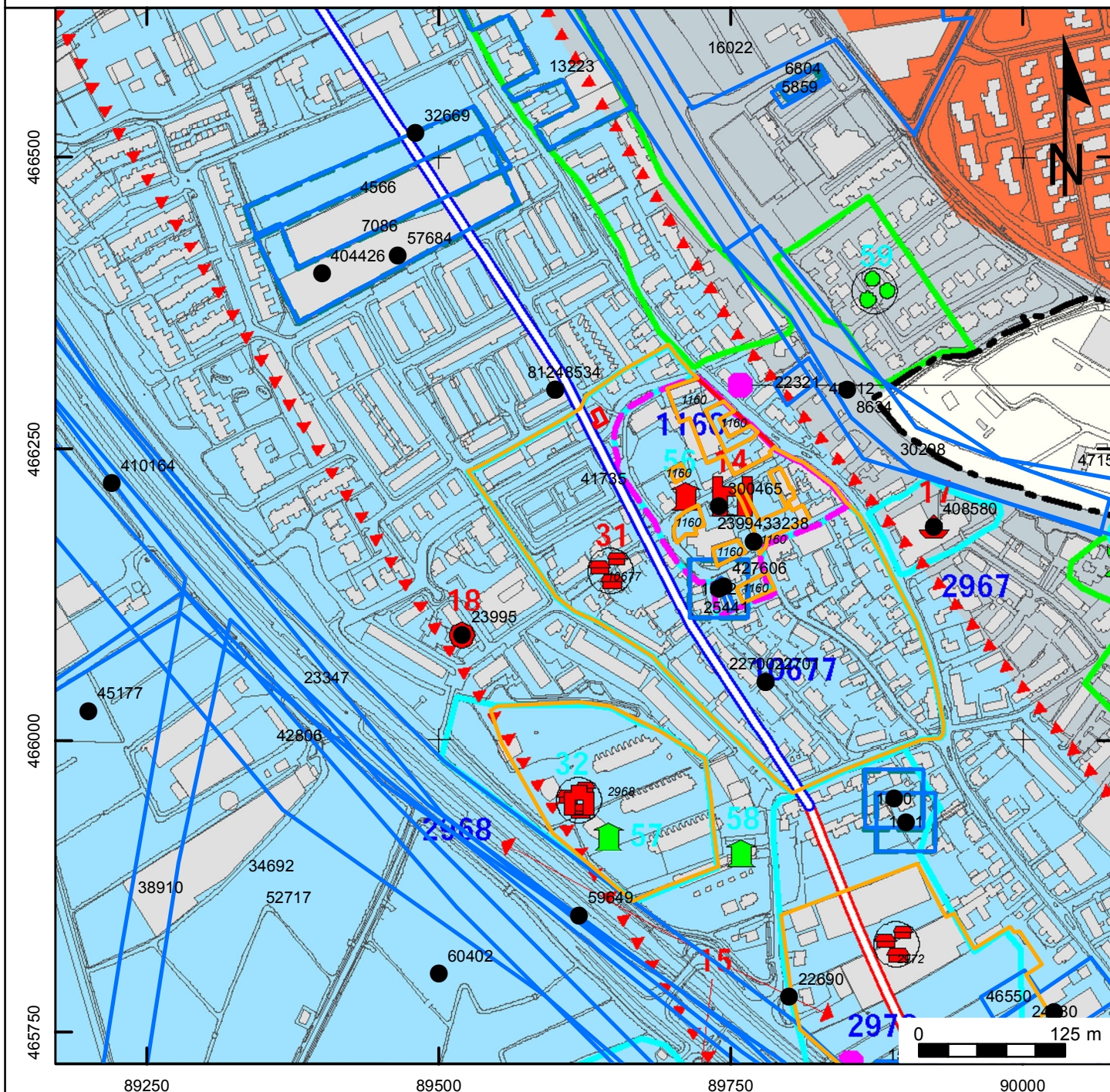
Legenda

plangebied

Bijlage 2: Gemeentelijke verwachtingenkaart

Projectnummer: 39640813

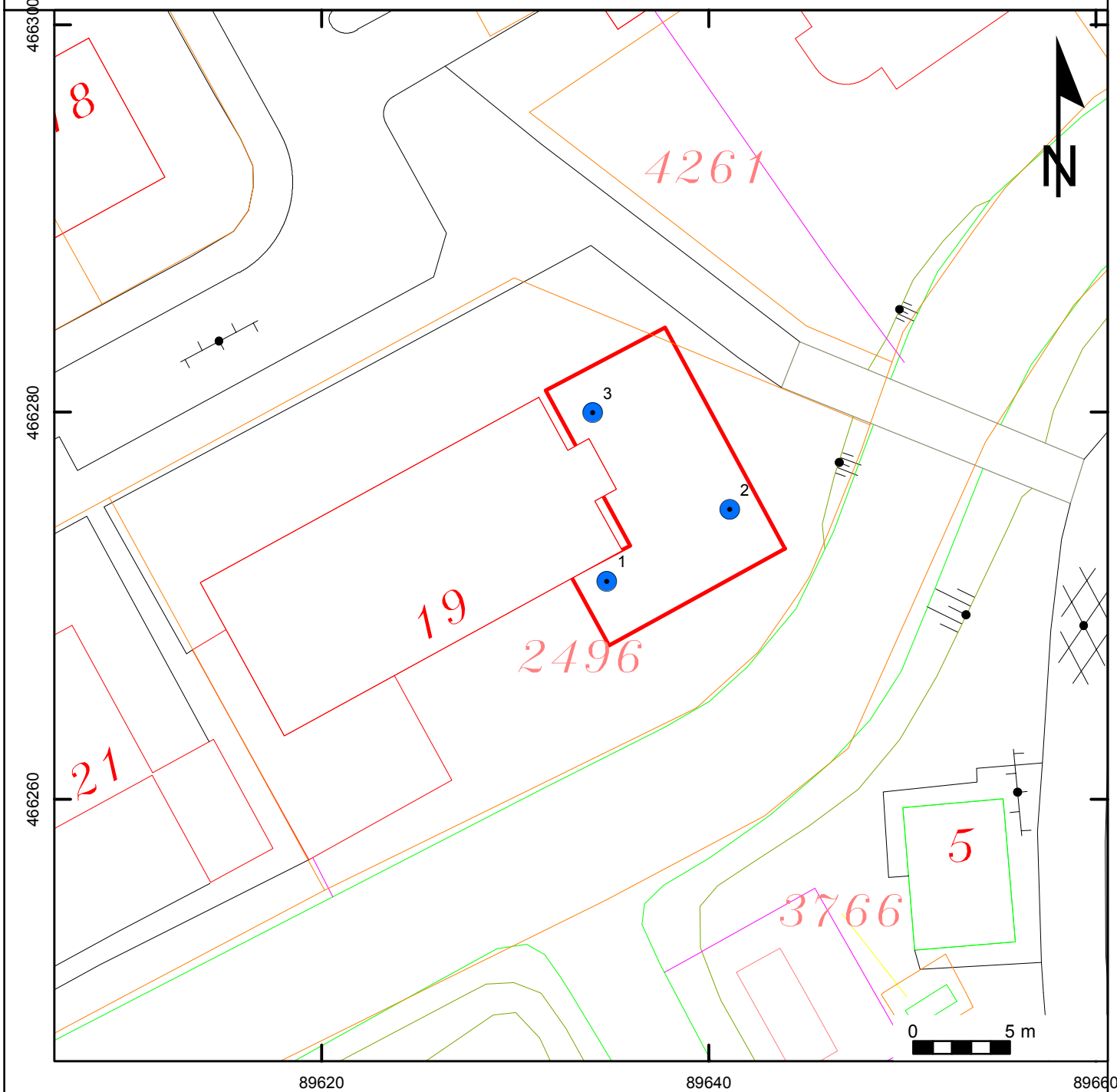
Projectnaam: Lambrechtsveld 19, Valkenburg

Legenda

- waarnemingen
- ◇ vondstmeldingen
- ▭ plangebied
- ▭ onderzoeksmeldingen
- monumenten
- Archeologische waarde
- ▭ Terrein van archeologische waarde
- ▭ Terrein van hoge archeologische waarde
- ▭ Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- ▭ Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- ▭ oeverafzettingen op kwelder-afzettingen, eventueel met Hollandveeninschakeling
- ▭ komafzettingen op kwelder- en/of wadafzettingen

Bijlage 3: Boorlocatie Kaart

Projectnummer: 39640813
Projectnaam: Lambrechtsveld 19, Valkenburg

Legenda

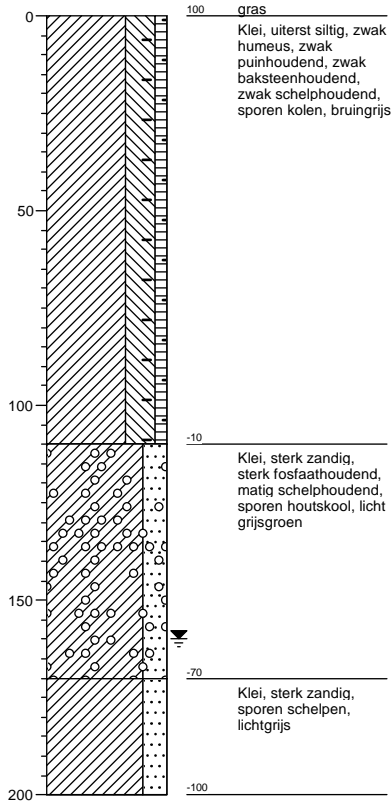
- boring
- plangebied

Bijlage 4: Boorbeschrijvingen

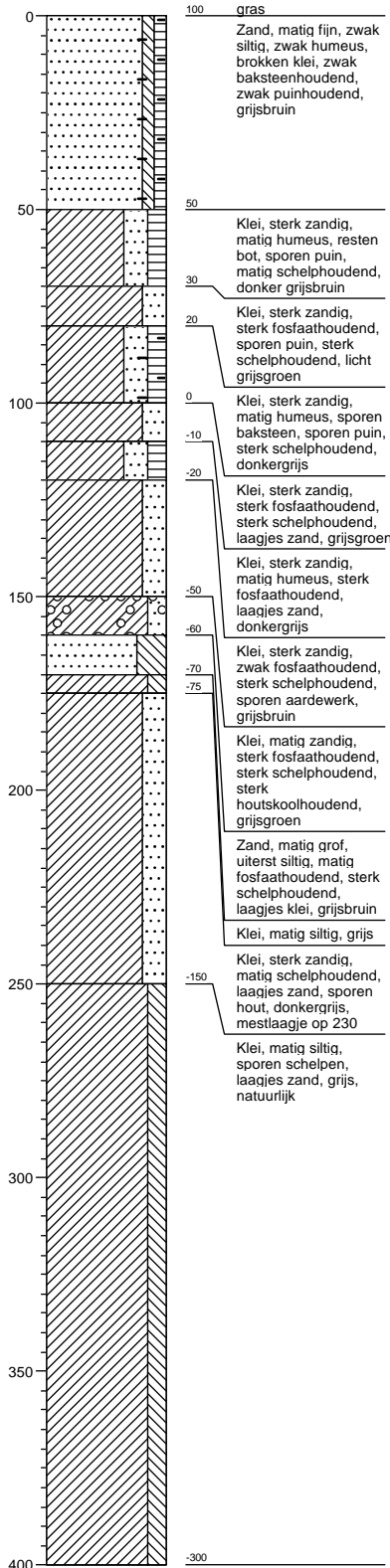
Boring: 1

Datum: 6-9-2013
 X: 89635
 Y: 466271
 Hoogte (m NAP): 1
 Opmerking:

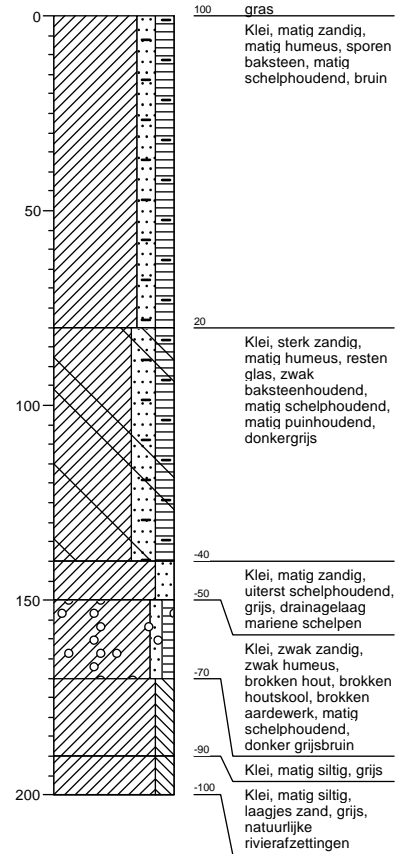
Boring: 2

Datum: 6-9-2013
 X: 89641
 Y: 466275
 Hoogte (m NAP): 1
 Opmerking:

Boring: 3

Datum: 6-9-2013
 X: 89634
 Y: 466280
 Hoogte (m NAP): 1
 Opmerking:

Legenda (conform NEN 5104)

grind

	Grind, siltig
	Grind, zwak zandig
	Grind, matig zandig
	Grind, sterk zandig
	Grind, uiterst zandig

zand

	Zand, kleiig
	Zand, zwak siltig
	Zand, matig siltig
	Zand, sterk siltig
	Zand, uiterst siltig

veen

	Veen, mineraalarm
	Veen, zwak kleiig
	Veen, sterk kleiig
	Veen, zwak zandig
	Veen, sterk zandig

klei

	Klei, zwak siltig
	Klei, matig siltig
	Klei, sterk siltig
	Klei, uiterst siltig
	Klei, zwak zandig
	Klei, matig zandig
	Klei, sterk zandig

leem

	Leem, zwak zandig
	Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

	zwak humeus
	matig humeus
	sterk humeus
	zwak grindig
	matig grindig
	sterk grindig

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

- geroerd monster
- ongeroid monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

- slib
- water

Legenda afkortingen Archeologische Boorbeschrijving (conform ASB 2008)

Percentages en Mediaan

Klasse	Zandmediaan
Uiterst fijn	63-105 µm
Zeer fijn	105-150 µm
Matig fijn	150-210 µm
Matig grof	210-300 µm
Zeer grof	300-420 µm
Uiterst grof	420-2000 µm

Nieuwvormingen

(1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Afkorting	Nieuwvormingen
FEC	IJzerconcreties
FFC	Fosfaatconcreties
FOV	Fosfaatvlekken
MNC	Mangaanconcreties
ROV	Roestvlekken
VIV	Vivianiet
VKZ	Verkiezeling
ZAV	Zandverkittingen

Bodemkundige interpretaties

Code	Bodemkundige interpretaties
BOD	Bodem
BOV	Bouwvoor
ESG	Esgrond
GLE	Gleyhorizont
HIN	Humusinspoeling
INH	Inspoelingshorizont
KAT	Katteklei
KBR	Klei, brokkelig
LOO	Loodzand
MOE	Moedermateriaal
OMG	Omgewerkte grond
OPG	Opgebrachte grond
OXR	Oxidatie-reductiegrens
POD	Podzol
RYP	Gerijpt
TKL	Top kalkloos
TRP	Terpaarde
UIT	Uitspoelingshorizont
VEN	Vegetatieniveau
VNG	Gelaagd vegetatieniveau
VRG	Vergraven

Bodemhorizont

Code	Bodemhorizont	Omschrijving
BHA	A-horizont	Minerale bovengrond
BHAB	AB-horizont	Overgangshorizont
BHAC	AC-horizont	Overgangshorizont
BHAE	AE-horizont	Overgangshorizont
BHB	B-horizont	Inspoelingshorizont
BHBC	BH-horizont	Overgangshorizont
BHC	C-horizont	Uitgangsmateriaal
BHE	E-horizont	Uitspoelingshorizont
BHEB	EB-horizont	Overgangshorizont
BHO	O-horizont	Strooisellaag
BHR	R-horizont	Vast gesteente

Sedimentaire karakteristiek, laaggrens

Afkorting	Afmeting overgangszone	Klasse
BDI	≥ 3,0 - < 10,0 cm	Basis diffuus
BGE	≥ 0,3 - < 3,0 cm	Basis geleidelijk
BSE	< 0,3 cm	Basis scherp

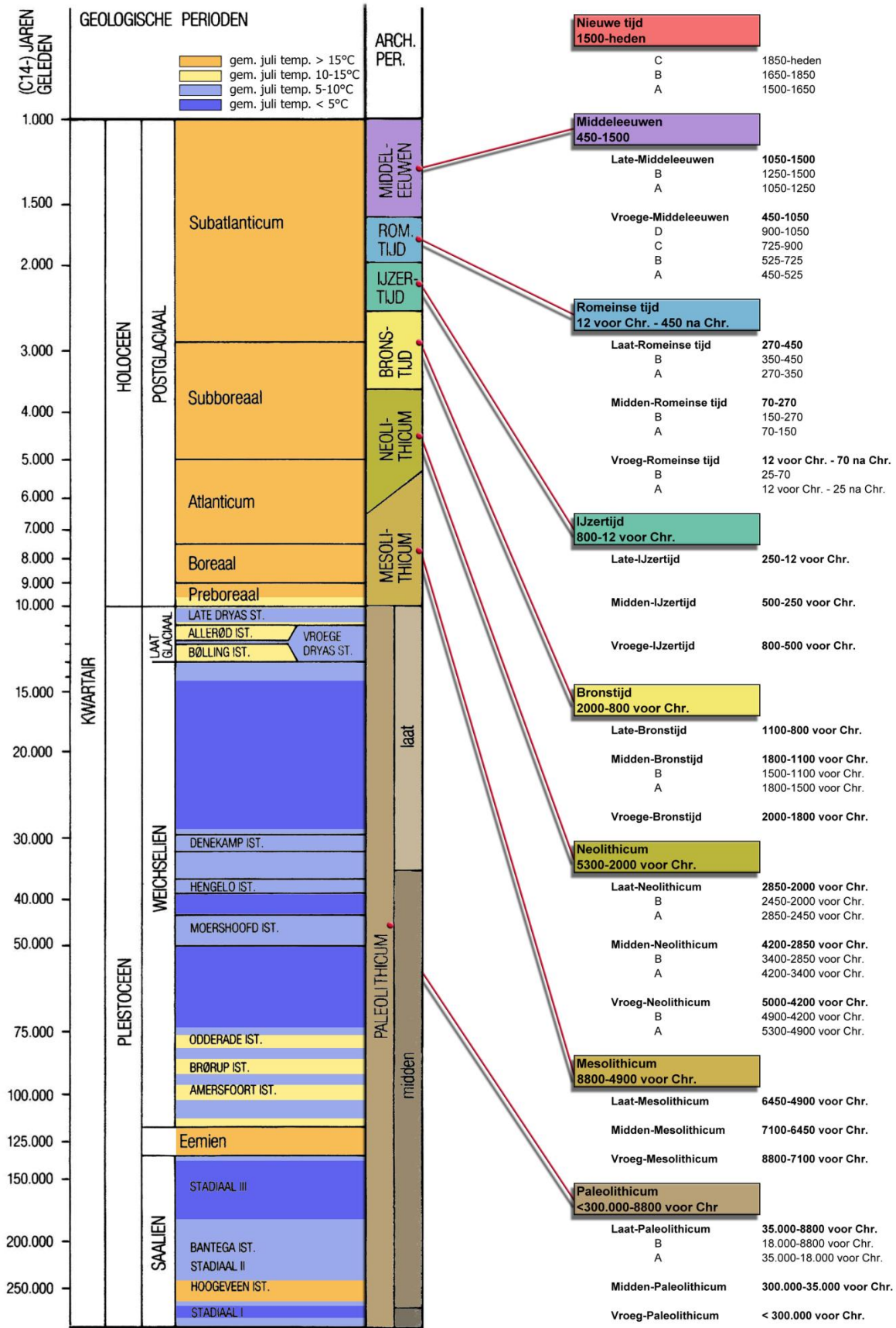
Kalkgehalte

Code	Kalkgehalte
CA1	Kalkloos
CA2	Kalkarm
CA3	kalkrijk

Archeologische indicatoren (1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Code	Omschrijving
AWF	Aardewerkfragmenten
BST	Baksteen
GLS	Glas
HKB	Houtskoolbrokken
HKS	Houtskoolspikkels
MXX	Metaal
OXBO	Onverbrand bot
OXBV	Verbrand bot
SGK	Gebroken kwarts
SLA	Slakken/sintels
SVU	Vuursteen
SXX	Natuursteen
VKL	Verbrande klei
VSR	Visresten

Bijlage 5: Periodentabel

Bijlage 6: Vondstenlijst

Boring-nummer	Datum	Diepte (cm – mv)	Vondsten
2	7/9/2013	70-80	1 fragment zacht baksteen/hutteleem
2	7/9/2013	100-110	1 fragment baksteen (< 3cm), NTAC.
2	7/9/2013	110-120	fragment cement, 1 dierlijk botfragment, 1 steentje, drie metaaltjes (nagel?).
2	7/9/2013	120-150	1 fragment leisteen, 1 fragment zandsteen, 2 kleine baksteenfragmentjes, 2 kleine baksteenfragmentjes (afgerond), NTB.
2	7/9/2013	175-190	1 zandsteen (wetsteen), gebroken. Fragment (dierlijk) bot. Twee fragmenten baksteen (< 2cm).
3	7/9/2013	80-150	1 leisteen, 1 glasfragment, transparant (2 mm dik), 1 oortje van steengoed mineraalwaterfles, 1 brok kalkmortel, 2 fragmenten baksteen, NTC.
3	7/9/2013	150-170	Drie baksteenfragmenten (<2cm), NTB.